

Materiały

PRÓBY PRZEWYCIĘŻENIA DŁUGOLETNIEGO KRYZYSU STRUKTURALNEGO EUROPEJSKIEJ WSPÓLNOTY ENERGII ATOMOWEJ

W latach czterdziestych i pięćdziesiątych XX w., w wyniku szybkich postępów nauki i techniki, zaczęło się rozwijać wiele nowych gałęzi przemysłu. Jedną z nich był przemysł atomowy, który w świecie kapitalistycznym najwcześniej powstał w Stanach Zjednoczonych oraz w Wielkiej Brytanii. Ze względu na duże znaczenie militarne nowej gałęzi przemysłu oraz poważną rolę, jaką miała ona odegrać w życiu gospodarczym, zdecydowano się rozwijać ją także w wielu innych państwach kapitalistycznych, m. in. w krajach należących do Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali.

Zbudowanie prężnego przemysłu atomowego, mogącego skutecznie konkurować z przedsiębiorstwami amerykańskimi i brytyjskimi, przekraczało możliwości państw „szóstki”. Koniecznością stało się zatem powołanie do życia specjalnej organizacji międzynarodowej, która by koordynowała i jednoczyła wysiłki członków EWG w zakresie atomistyki. Organizacja tego rodzaju, pod nazwą Europejska Wspólnota Energii Atomowej (Euratom), powstała na mocy traktatu rzymskiego w 1957 r.

Rozwój nowo utworzonego ugrupowania integracyjnego nie przebiegał harmonijnie. Pierwsze poważniejsze rozbieżności między państwami członkowskimi Euratomu wystąpiły już w pierwszej połowie lat sześćdziesiątych w toku dyskusji zarówno nad treścią drugiego programu badawczo-szkoleniowego organizacji, jak i nad jego rewizją. W następnych latach różnice zdań wśród „szóstki”, dotyczące kierunków polityki naukowo-technicznej Wspólnoty nie zmalały, lecz odwrotnie — uległy znacznemu zaostrzeniu. Stąd też Rada Ministerialna zdołała uzgodnić trzeci kilkuletni program badawczo-szkoleniowy Euratomu dopiero w 1973 r., a więc w pięć lat od wygaśnięcia drugiego pięcioletniego programu Wspólnoty. W okresie tym podjęto osiem prób uchwalenia nowego kilkuletniego programu badawczo-szkoleniowego organizacji. Cztery pierwsze scharakteryzowano już w artykule opublikowanym na łamach „Przeglądu Zachodniego”¹. Przedmiotem obecnego opracowania będą próby ustalenia programu badawczo-szkoleniowego Euratomu w latach 1972-1973, z których dwie ostatnie zakończyły się sukcesem, powodując przewyższenie kryzysu strukturalnego Wspólnoty.

¹ Zob. tegoż autora, *Próby uchwalenia trzeciego kilkuletniego programu badawczo-szkoleniowego Euratomu*. „Przegląd Zachodni” nr 3/1973, ss. 351 - 363.

Omówienie takiej problematyki wymaga przedstawienia na wstępie uchwał, jakie w kwestii projektu kilkuletniego programu organizacji zapadły na posiedzeniu Rady Ministerialnej pod koniec grudnia 1971 r. W myśl postanowień podjętych przez ministrów do spraw nauki krajów EWG, projekt programu badawczo-szkoleniowego Wspólnoty, miałby koncentrować się, jeśli chodzi o działalność bezpośrednią Euratomu², wokół badań podstawowych, długookresowych prac badawczych oraz tzw. prac o ogólnym znaczeniu (*Tätigkeiten im öffentlichen Interesse*). Rada postanowiła również, że projekt programu określi zadania organizacji zarówno w zakresie atomistyki, jak i innych dziedzin nauki i techniki³.

W porównaniu zatem ze zrealizowanymi już programami badawczo-szkoleniowymi Wspólnoty, kierunki bezpośredniej działalności organizacji miały w przyszłości ulec zasadniczym zmianom. Stały się one konieczne wobec poważnego zmniejszenia zakresu prac w dziedzinie techniki atomowej, które mogłyby być realizowane we Wspólnym Ośrodku Badawczym⁴. Rozwój wielu typów reaktorów wszedł bowiem w drugiej połowie lat sześćdziesiątych w nową fazę, charakteryzującą się przechodzeniem do przemysłowego wykorzystania wyników dotychczasowych badań.

Omówione wyżej założenia projektu kilkuletniego programu badawczo-szkoleniowego Euratomu, sformułowane w postanowieniach Rady z 20 grudnia 1971 r., zostały ściślej sprecyzowane w ogólnych dyrektywach Komisji⁵. Określono w nich typy badań podstawowych oraz tzw. prac o ogólnym znaczeniu, które powinny być prowadzone we Wspólnym Ośrodku.

Opierając się na postanowieniach Rady z grudnia 1971 r. i na ogólnych dyrektywach Komisji, opracowano część projektu pięcioletniego Euratomu⁶, poświęconą działalności Wspólnego Ośrodka. Miałyby ona w okresie 1973 - 1977 pójść w kilku kierunkach. Najważniejszy z nich stanowiły tzw. prace o ogólnym znaczeniu, obejmujące zarówno badania stosowane⁷, jak i też pewne

² Bezpośrednia działalność Euratomu wyrażała się i wyraża nadal w prowadzeniu w centrach naukowych Wspólnego Ośrodka Badawczego prac, określonych w programie szkoleniowo-badawczym organizacji.

³ Por. „Bulletin der Europäischen Gemeinschaften” nr 2/1972, s. 94; *Fünfter Gesamtbericht über die Tätigkeit der Gemeinschaften*. 1971, ss. 302 i 303; *Forschungskompromiss gebilligt*. „Frankfurter Rundschau” z 22 XII 1971, s. 2.

⁴ Mianem Wspólnego Ośrodka Badawczego określa się cztery centra badawcze Euratomu, znajdujące się w Ispra (Włochy), Petten (Holandia), Geel (Belgia) oraz w Karlsruhe (Republika Federalna Niemiec).

⁵ Szczegółowiej zostały one omówione w: „Bulletin der Europäischen Gemeinschaften” nr 8/1972, ss. 85 i 86.

⁶ Treść projektu programu przedstawiono na podstawie następujących źródeł: „Bulletin der Europäischen Gemeinschaften” nr 10/1972 i nr 12/1972; *Minister versuchen Atomgemeinschaft zu retten*. „Stuttgarter Zeitung” nr 287 z 13 XII 1972.

⁷ Przez badania stosowane należy rozumieć „całokształt działań badawczych, mających na celu odkrycie nowego poznania naukowego, które można zużytkować do opracowania nowych produktów lub procesów wytwarzania handlowo użytecznych” (definicja amerykańskiej *National Science Foundation* — cyt. za F. Budziń-

działania w sferze usług publicznych. Autorzy projektu programu zaproponowali, aby badania stosowane, które byłyby prowadzone we wspólnych instytucjach Euratomu, służyły rozwiązaniu zadań tak z zakresu atomistyki, jak i problematyki ochrony środowiska. Prace, których celem był rozwój reaktorów, ograniczone zostałyby jednak przy tym do badań nad mechanizmami, zapewniającymi bezpieczne funkcjonowanie tych urządzeń. Zamierzano zatem w przyszłości zrezygnować m. in. ze wspólnego wykorzystywania reaktorów *HFR* oraz *Essor*, znajdujących się w centrach badawczych Euratomu w Petten (Holandia) oraz w Ispra (Włochy).

Kolejny proponowany kierunek działalności bezpośredniej organizacji, to długoterminowe badania podstawowe. Dotyczyły one problemów długookresowego zaopatrzenia państw członkowskich w energię oraz materiałoznawstwa, fizyki skupionej energii, plutonu i transuranowców a także źródeł przyspieszonych neutronów.

Obok realizacji długoterminowych badań podstawowych i tzw. prac o ogólnym znaczeniu przewidywano, że Wspólny Ośrodek Badawczy w latach 1973 - 1977 zajmowałby się również kontrolą przepływu materiału rozszczepialnego w ramach Wspólnoty oraz prowadzeniem pewnych badań geologicznych i kontraktowych.

Działalności pośredniej Euratomu⁸ poświęcono drugą część projektu kilkuletniego programu badawczo-szkoleniowego. Zawarte w niej propozycje dotyczyły w głównej mierze popierania przez Wspólnotę prac badawczych i rozwojowych⁹ w zakresie atomistyki (np. fuzji termojądrowej, reaktorów postępowych) i problematyki ochrony środowiska oraz tworzyw. W myśl zamierzeń Komisji, organizacja miała m. in. prowadzić również interdyscyplinarne szkolenie naukowców i inżynierów oraz organizować wymianę studentów, inżynierów i naukowców między uczelniami, placówkami badawczymi a przemysłem. Na działalność bezpośrednią i pośrednią Wspólnoty w latach 1973 - 1977 postulowano wydatkować łącznie 278 mln eurów¹⁰. Przeważającą część

ski, *Pola postępu naukowo-technicznego w rozwoju gospodarczym*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 12).

⁸ Przez tzw. działalność pośrednią należy rozumieć popieranie przez organizację rozwoju badań i prac rozwojowych w państwach członkowskich. Działalność tę prowadzi się na podstawie umów zawieranych przez Komisję: kontraktów badawczych i umowy o stowarzyszeniu. Przedmiotem kontraktów jest zlecenie instytucjom prywatnym lub publicznym krajów członkowskich prowadzenia określonych prac badawczych. Umowa o stowarzyszeniu stwarza podstawy prawne do uczestniczenia przez Wspólnotę w kosztach realizacji projektów, przeprowadzanych w obrębie instytucji narodowych.

⁹ Pojęcie prac badawczych obejmuje badania podstawowe i stosowane. Celem badań podstawowych jest odkrycie właściwości zjawisk i ogólnych między nimi zależności. Definicję badań stosowanych podano w przyp. 7. Prace rozwojowe natomiast to działania, zmierzające do przekształcenia wynalazku w innowację techniczną.

¹⁰ Stosowana w statystykach Wspólnot Europejskich jednostka przeliczeniowa, 1 eur, odpowiada 1 dolarowi USA z roku 1971.

tych środków zamierzano wyasygnować na realizację badań i usług w zakresie atomistyki we Wspólnym Ośrodku Badawczym organizacji.

Zaproponowana przez Komisję kwota 278 eurów była bardzo niska w porównaniu z nakładami, jakie wydawano na badania atomowe i rozwój techniki jądrowej łącznie w sześciu państwach członkowskich Euratomu. I tak przykładowo w roku 1972, przeznaczyły one na ten cel, tylko w ramach budżetów państwowych, 860,7 mln eurów¹¹.

Również znacznie wyższą kwotą niż 278 mln eurów zamykały się przewidziane na rok 1972 wydatki państwa na atomistykę w Republice Federalnej Niemiec. Miały się one — według założeń budżetowych — kształtować na poziomie 448 mln eurów¹².

Postulując wydatkowanie w latach 1973 - 1977 tak małej kwoty na realizację polityki naukowo-technicznej Wspólnoty, Komisja starała się pozyskać dla projektu nowego programu badawczo-szkoleniowego organizacji aprobatę przedstawicieli Francji. Jakkolwiek kwota, jaką proponowano przeznaczyć na prace Wspólnego Ośrodka Badawczego była niewielka, min. Charbonnel na posiedzeniu Rady Ministerialnej w dniu 12 grudnia 1972 r. ocenił ją jako zbyt wysoką. Posiadając nadmierne moce badawcze w państwowych centrach atomowych, Francja była bowiem zainteresowana w poważnym zawężeniu w okresie 1973 - 1977 aktywności Wspólnoty w zakresie atomistyki. Stąd też domagała się ona radykalnego zmniejszenia personelu Wspólnego Ośrodka Badawczego (do 1100 osób). Żądanie to godziło w żywotne interesy Belgii, Holandii, Luksemburga oraz Włoch. Państwa te nie dysponowały przecież dostatecznymi środkami finansowymi¹³ i wystarczającą liczbą naukowców, inżynierów oraz techników, aby móc samodzielnie, na szerszą skalę, prowadzić prace badawcze w zakresie atomistyki.

¹¹ Zob. „Statistische Studien und Erhebungen” nr 1/1972. *Die öffentlichen Aufwendungen für Forschung und Entwicklung in den Ländern der Gemeinschaft 1968 - 1972*. Anlage IV, s. 8.

¹² Tamże.

¹³ Wydatki mniejszych państw członkowskich Euratomu oraz Włoch na prace badawcze i rozwojowe w zakresie atomistyki kształtowały się na początku lat siedemdziesiątych następująco (założenia budżetowe):

	Wysokość nakładów w mln eurów		
	1970	1971	1972
Belgia	28,9	34,3	41,08
Holandia	32,4	30,1	31,1
Włochy	94,2	112,1	104,5

Źródło: „Statistische Studien und Erhebungen” nr 1/1972. *Die öffentlichen Aufwendungen für Forschung und Entwicklung in den Ländern der Gemeinschaft 1968 - 1972*. Anlage IV, s. 8.

W tym samym czasie Francja i RFN przeznaczały na badania atomowe i rozwój techniki atomowej odpowiednio: 247,6, 242,5, 236,1 oraz 283,1, 336,4, 448,0 mln eurów (założenia budżetowe).

Obok krajów Beneluksu oraz Włoch, również Republika Federalna Niemiec sprzeciwiła się francuskim żądaniom znacznego osłabienia działalności badawczej Wspólnego Ośrodka. RFN posiadała, co prawda, największy potencjał wśród krajów EWG w dziedzinie atomistyki i osiągnęła w tym zakresie wysoki poziom rozwoju. Niemcy Zachodnie mogły zatem skutecznie realizować swe programy badawcze i bez uczestniczenia w pracach Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej. Walcząc jednakże z Francją o hegemonię w ramach Wspólnego Rynku, Republika Federalna popierała ze względów taktycznych stanowisko pozostałych państw członkowskich Euratomu.

Dyskusja członków organizacji dotyczyła nie tylko liczby personelu zatrudnionego we Wspólnym Ośrodku Badawczym. Ważnym jej przedmiotem było m. in. również zagadnienie renacjonalizacji reaktorów *HFR* i *Essor*. Także w tej sprawie nie zdołano osiągnąć porozumienia, na skutek odmowy przejęcia — ze względów finansowych — wymienionych reaktorów przez Włochy i Holandię. Należy jednak podkreślić, że wobec zainteresowania Republiki Federalnej Niemiec współpracą z partnerem holenderskim przy dalszym wykorzystywaniu reaktora *HFR*, zaznaczyła się możliwość znalezienia rozwiązania satysfakcjonującego Holandię¹⁴.

Istnienie znacznych różnic zdań między państwami członkowskimi Euratomu uczestniczącymi w posiedzeniu Rady, uniemożliwiało uzgodnienie części programu poświęconej działalności Wspólnego Ośrodka Badawczego. Stąd na wniosek przedstawiciela Włoch, Rada przełożyła dalsze obrady na dzień 18 stycznia 1973 r.¹⁵

Podczas posiedzenia odbytego w przewidywanym terminie, w którym udział wzięli także przedstawiciele nowych państw członkowskich EWG, minister Charbonnel ponownie domagał się ograniczenia liczby personelu zatrudnionego we Wspólnym Ośrodku Badawczym do 1100 osób. W żądaniach tych reprezentant Francji nie był odosobniony. Spotkały się one bowiem z poparciem dwóch kolejnych państw. Jednym z nich była W. Brytania¹⁶. Zajęła ona zatem w sprawie programu badawczo-szkoleniowego Euratomu diametralnie odmienne stanowisko, niż spodziewały się koła rządzące wielu krajów EWG. Uważały one, że przystąpienie W. Brytanii do Wspólnot Europejskich i jej działalność w tych organizacjach znacznie przyspieszy rozwój współpracy naukowo-technicznej w ramach instytucjonalnych Wspólnego Rynku.

Do ukształtowania się takiego przekonania przyczyniły się niewątpliwie propozycje, które Harold Wilson przedstawił w listopadzie 1967 r., w kwestii współdziałania W. Brytanii w zakresie *B+R*¹⁷, z „szóstką” i krajami zamierzającymi przystąpić do EWG. Ówczesny premier brytyjski postulował m. in.

¹⁴ *Minister versuchen Atomgemeinschaft zu retten*. „Stuttgarter Zeitung” z 13 XII 1972.

¹⁵ „Archiv der Gegenwart” nr 17572 D 1972; „Bulletin der Europäischen Gemeinschaften” nr 12/1972, s. 123.

¹⁶ *Europe's scientists want bigger budget*. „The Observer” z 4 II 1973, s. 4; *Euratom. Doomed to die*. „The Economist” nr 6753 z 27 I 1973, s. 51.

¹⁷ Określenie *B+R* stanowi skrót pojęcia badania i prace rozwojowe.

podjęcie rozmów na temat utworzenia wspólnoty technologicznej, jeszcze przed przyjęciem do Wspólnot Europejskich nowych członków¹⁸.

Zadokumentowane m. in. w propozycjach Harolda Wilsona zainteresowanie W. Brytanii zacieśnieniem więzi w sferze nauki i techniki z wieloma państwami zachodnioeuropejskimi nie oznaczało bynajmniej, że chciała ona współpracować z tymi krajami w jakiegokolwiek dziedzinie B+R. W. Brytania zamierzała uczestniczyć przede wszystkim w realizacji takich przedsięwzięć, które uzupełniały jej programy narodowe lub pozwalały na zlikwidowanie niedorozwoju w określonej gałęzi badań naukowych. Liczba prac tego rodzaju była dosyć mała, jeśli chodzi o dyscypliny nauki i techniki, będące przedmiotem współpracy w ramach Euratomu. W. Brytania prowadziła bowiem programy badawczo-rozwojowe w zakresie atomistyki na stosunkowo szeroką skalę. W ich realizacji, w samych tylko ośrodkach należących do Komisji Energii Atomowej¹⁹, uczestniczyło około 30 tys. pracowników badawczych oraz technicznych²⁰.

Mimo posiadania tak znacznego potencjału naukowego, W. Brytania — dążąc do umocnienia swej pozycji we Wspólnotach Europejskich — wyraziłaby przypuszczalnie zgodę na dublowanie przez Euratom niektórych prac prowadzonych w brytyjskich centrach atomowych, gdyby nie fakt, że występował w nich poważny nadmiar mocy badawczych. Tymczasem projekt programu badawczo-szkoleniowego Wspólnoty obejmował wiele badań, które były realizowane w W. Brytanii. Przedstawiony projekt nie mógł być zatem zaakceptowany przez przedstawiciela tegoż kraju, ministra do spraw przemysłu Thomasa Boardmana. Dążąc do tego, aby program Euratomu stanowił uzupełnienie brytyjskiego programu narodowego min. Boardman domagał się — podobnie jak min. Charbonnel — zdefiniowania celów Euratomu oraz znacznego ograniczenia liczby personelu Wspólnego Ośrodka Badawczego²¹.

To ostatnie żądanie poparł również minister Westerp²², co mogło wydawać się rzeczą wyjątkowo paradoksalną, jako że Holandia wydatkowała stosunkowo nikłe kwoty na realizację prac badawczych i rozwojowych w zakresie atomistyki — powinna być zatem zainteresowana w ustaleniu szerszej zakrojonego programu badawczo-szkoleniowego Euratomu i w takim duchu zasadniczo wypowiedali się dotąd przedstawiciele tego kraju. Ustępstwa, jakie poczyniono, by nakłonić ministra Westerpa do wyrażenia zgody na renacjonalizację reaktora HFR wydawały się jednak reprezentantowi Holandii zbyt małe. Stąd też, chcąc wymusić dalsze korzyści dla swego kraju, domagał się ze

¹⁸ W. Ungerer, *Pläne für eine europäische Technologiepolitik*. „Aussenpolitik” nr 12/1969, s. 725.

¹⁹ Brytyjska Komisja Energii Atomowej (*The United Kingdom Atomic Energy Authority*) jest specjalnym organem państwowym zajmującym się problemami rozwoju w W. Brytanii badań i techniki atomowej.

²⁰ A. Albonetti, *Europe and Nuclear Energy*. „The Atlantic Papers” nr 2/1972, s. 21.

²¹ *Euratom. Doomed to die*. „The Economist” nr 6753 z 27 I 1973, s. 725.

²² Tamże.

względów taktycznych znacznego ograniczenia personelu Wspólnego Ośrodka Badawczego.

Zajęcie przez Francję, W. Brytanię oraz Holandię stanowiska sprzecznego z interesami pozostałych państw groziło, że kolejne posiedzenie poświęcone projektowi programu badawczo-szkoleniowego Euratomu zakończy się niepowodzeniem. W tej sytuacji przewodniczący Komisji Francois-Xavier Ortoli wystąpił z apelem do przedstawicieli Francji oraz W. Brytanii, aby nie uniemożliwiali uchwalenia nowego programu Wspólnoty²³. Płomienne przemówienie b. członka rządu francuskiego nie znalazło jednak żadnego oddźwięku u ministrów Charbonnela i Boardmana. Nie zmienili oni również stanowiska w kwestii liczby personelu Wspólnego Ośrodka Badawczego. Podobnie minister Westerp nie przyjął propozycji kompromisowych wysuniętych m. in. przez Republikę Federalną. Proponowano w nich zatrudnienie we Wspólnym Ośrodku 1553 lub 1500 pracowników.

Wobec odrzucenia tych propozycji przez W. Brytanię, Francję i Holandię, wszelka dalsza dyskusja na temat projektu programu Euratomu była bezcelowa. Stąd też, urzędujący przewodniczący Rady, belgijski minister Theo Lefevre przełożył obrady na dzień 5 lutego 1973 r.²⁴ Miano wówczas podjąć decyzję o kluczowym znaczeniu — czy nadal prowadzić wspólne badania i prace innego rodzaju, zwłaszcza w zakresie atomistyki, w ramach Euratomu, czy też działalności tej zaniechać. Europejska Wspólnota Energii Atomowej nie mogła bowiem dłużej funkcjonować bez nakreślenia przez państwa członkowskie koncepcji jej rozwoju. Kryzys organizacji trwał już przecież około pięciu lat.

Wbrew oczekiwaniom wielu polityków i publicystów, na posiedzeniu Rady Ministerialnej w dniu 5-6 lutego 1973 r., nie doszło do podjęcia decyzji o zaprzestaniu przez Euratom prac badawczych i usługowych. Po długiej, bo aż czternastogodzinnej dyskusji, państwa członkowskie zdołały osiągnąć porozumienie w sprawie nowego czteroletniego programu badawczo-szkoleniowego Wspólnoty²⁵.

W czasie wspomnianej dyskusji Francja, W. Brytania oraz Holandia zrezygnowały z żądania zmniejszenia personelu Wspólnego Ośrodka do 1100 osób, mimo że poczynione na rzecz tych państw ustępstwa nie były zbyt poważne. Paradoksalna mogła wydawać się zwłaszcza rewizja stanowiska ministra Charbonnela, gdyż Francja w latach 1967-1972 wypowiadała się stale za znacznym zawężeniem działalności Wspólnoty. Min. Charbonnel zdecydował się pójść na kompromis dlatego, że dalsze domaganie się poważnego zmniejszenia personelu Wspólnego Ośrodka doprowadziłoby do podjęcia przez Radę decyzji o zaprzestaniu przez Euratom prac badawczych i usługowych. Rozwiązanie takie nie leżało bynajmniej w interesie rządu francuskiego i to z dwóch względów. Po pierwsze, decyzja Rady Ministerialnej wywarłaby negatywny wpływ na

²³ *Euratom-Wiederbelebung gescheitert*. „Die Tat” z 20 I 1973.

²⁴ *Euratom-Ministerrat erreicht keine Einigung über Forschungsprogramm*. „Tagesspiegel” z 20 I 1973, s. 6.

²⁵ „Bulletin der Europäischen Gemeinschaften” nr 2/1973, s. 60.

dalszy rozwój integracji zachodnioeuropejskiej i to nie tylko w dziedzinie nauki i techniki. Po drugie, uchwała ta mogłaby przyczynić się do osłabienia szans obozu rządowego w zbliżających się wyborach parlamentarnych we Francji²⁶. Zostałaby ona bowiem wykorzystana w toku kampanii przedwyborczej, jako jeden z argumentów przeciw polityce UDR i związanych z nią ugrupowań politycznych przez inne burżuazyjne partie polityczne, np. przez „proeuropejską” partię radykalną, której przywódcą jest znany publicysta i polityk J. J. Servan-Schreiber.

Rezygnacja ministra Charbonnela z żądania znacznego ograniczenia liczby personelu Wspólnego Ośrodka pociągnęła za sobą rewizję stanowiska przedstawiciela W. Brytanii²⁷. W takiej sytuacji, nie chcąc być jedynym „winowajcą” likwidacji Euratomu, Holandia uznała, że ustępstwa poczynione na jej rzecz przez RFN i Belgię są wystarczające. Wyrażały się one głównie w propozycji uczestnictwa obu tych państw — w ramach programu uzupełniającego — w dalszym użytkowaniu reaktora HFR²⁸.

Dyskusja państw członkowskich Wspólnoty dotyczyła nie tylko liczby personelu Wspólnego Ośrodka Badawczego i dalszych losów reaktora znajdującego się w centrum w Petten. Ważnym przedmiotem obrad był m. in. również problem renacjonalizacji reaktora Essor. Problem ten został ostatecznie rozwiązany na wspomnianym posiedzeniu Rady Ministerialnej. Dzięki wyrażeniu zgody przez niektórych członków Euratomu na udział w wykorzystywaniu reaktora Essor, Włochy zdecydowały się na przejęcie tego urządzenia.

Jakkolwiek w toku posiedzenia doszło do osiągnięcia porozumienia w sprawie nowego czteroletniego programu Wspólnoty, państwa członkowskie nie zdołały określić całej jego struktury²⁹. Ograniczyły się one tylko do ustalenia prac, które miały być prowadzone we Wspólnym Ośrodku w ramach części „A” programu, oraz do określenia wysokości wyasygnowanych na nie środków. Wynosiły one 157,2 mln eurów. Przeważającą część tej kwoty Rada Ministerialna postanowiła wydatkować na tzw. działalność bezpośrednią organizacji w zakresie atomistyki. Punkty ciężkości działalności bezpośredniej, to badania lub prace rozwojowe nad reaktorem szybkooprępliwowym HFR, plutonem, transuranowcami, bezpieczeństwem reaktorów oraz przeprowadzanie pomiarów nuklearnych (zob. załączona tabela). Obok realizacji określonych zadań z dziedziny atomistyki, centra badawcze Euratomu miały zająć się m. in. również rozwiązywaniem pewnych problemów z zakresu ochrony środowiska naturalnego i geologii.

Wobec istnienia poważnych rozbieżności zdań między państwami członkow-

²⁶ Taki pogląd wyraża także Hans Wimmer tłumacząc przyczyny, jakie zadecydowały o osiągnięciu przez państwa członkowskie porozumienia w sprawie nowego programu czteroletniego (*Euratom muss nicht sterben*). „Europa” nr 4/1973, s. 63.

²⁷ „Europa” nr 4/1973, s. 63.

²⁸ Mianem programu uzupełniającego określa się te prace realizowane we Wspólnym Ośrodku Badawczym, w których finansowaniu nie uczestniczą wszystkie państwa członkowskie Euratomu.

²⁹ „Bulletin der Europäischen Gemeinschaften” nr 2/1973, s. 60.

TABELA

Trzeci program badawczo-szkoleniowy Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej
(lata 1973 - 1976)

CZĘŚĆ „A”

Tzw. bezpośrednia działalność Euratomu	Nakłady w mln eurów	Liczba personelu Wspólnego Ośrodka realizująca określony projekt
a) działalność Wspólnego Ośrodka Badawczego w sektorze atomowym		
– metody obchodzenia się z odpadkami radioaktywnymi i ich magazynowania	6,90	75
– pluton ¹	13,00	210
– transuranowce ¹	8,65	
– materiałoznawstwo	8,50	89
– zapewnienie bezpiecznego dla życia ludzkiego funkcjonowania reaktorów	21,10	232
– informatyka stosowana	6,05	51
– centra dla celów analizy informacji	5,10	51
– Centralne Biuro Pomiarów Nuklearnych	20,35	170
– pomoc techniczna dla użytkowników elektrowni atomowych	6,10	60
– szkolenie	1,45	15
– kontrola przepływu materiału rozszczepialnego oraz zarządzanie paliwami atomowymi ²	5,40	57
– badania kontraktowe	1,85	17
– kierowanie i koordynacja	8,10	79
b) działalność Wspólnego Ośrodka Badawczego w sektorze nieatomowym		
– tzw. biuro referencyjne Euratomu	5,40	62
– ochrona środowiska	13,00	142
– pomiary zasobów bogactw naturalnych	1,05	10
c) reaktor szybkoprzepływowi <i>Petten</i> ³	23,00	95
d) reaktor <i>Ispra I</i>	2,20	25
Łącznie:	157,2	1440

skimi, nie mogły one powziąć uchwał dotyczących dalszych prac Wspólnego Ośrodka oraz tzw. pośredniej działalności Euratomu. Rada postanowiła, że postanowienia na ten temat zapadną w terminie do 30 kwietnia 1973 r. W praktyce podjęto je dopiero prawie dwa miesiące później, a mianowicie w dniu 18 czerwca 1973 r.³⁰, co zostało spowodowane trudnościami w przewyciężeniu niezgodności stanowisk poszczególnych państw „dziewiątki”.

³⁰ „Bulletin der Europäischen Gemeinschaften” nr 6/1973, ss. 50 i 53.

CZĘŚĆ „B”

Tzw. bezpośrednia działalność Euratomu	Nakłady w mln eurów	Liczba personelu Wspólnego Ośrodka realizująca określony projekt
a) działalność Wspólnego Ośrodka Badawczego w sektorze atomowym		
– materiałoznawstwo	5,1	50
– zastosowanie energii atomowej dla innych celów niż produkcja prądu elektrycznego (badania nad wytwarzaniem wodoru w drodze chemicznego rozkładu wody)	6,7	70
– badania techniczne w celu poparcia działalności Komisji	2,0	20
b) działalność Wspólnego Ośrodka Badawczego w sektorze nieatomowym		
– ochrona środowiska ⁴	2,85	18
– tzw. biuro referencyjne Euratomu	0,80	9
– nowe technologie	3,05	30
Łącznie:	20,50	197

CZĘŚĆ „C”

Tzw. pośrednia działalność Euratomu ⁵	Nakłady w mln eurów	Liczba personelu Wspólnego Ośrodka uczestnicząca w rea- lizacji określonego projektu
a) w sektorze atomowym		
– fuzja termonuklearna i fizyka plazmy	56,196	112+20
– biologia i ochrona zdrowia	5,610	10
– próbne reaktory materiałowe	0,215	2
b) w sektorze nieatomowym		
– ochrona środowiska	6,3	4
– normy i referencje	1,9	6
c) szkolenie	4,5	8
Łącznie:	74,631	162

Objaśnienia:

¹ W badaniach nad problematyką plutonu i transuranowców nie uczestniczą Włochy.

² Program uzupełniający, w którego przeprowadzaniu nie bierze udziału Francja.

³ Program uzupełniający z udziałem Republiki Federalnej Niemiec, Belgii oraz Holandii.

⁴ Prace prowadzone w tym zakresie uzupełniają odpowiednio badania i działalność, realizowaną w oparciu o część „A” programu badawczo-szkoleniowego Euratomu.

⁵ Prowadzona w znacznej mierze w oparciu o umowy badawcze.

Źródło: „Bulletin der Europäischen Gemeinschaften” nr 6/1973, ss. 50 i 53.

Pierwsze z powziętych przez Radę Ministerialną postanowień poświęcone części „B” programu czteroletniego określiło dalsze prace, które miały być realizowane przez personel Wspólnego Ośrodka. Dotyczyły one takich dziedzin, jak materiałoznawstwo, ochrona środowiska naturalnego, metody uzyskiwania wodoru w drodze chemicznego rozkładu wody itd. (zob. tabela).

W myśl drugiego postanowienia Rady, Euratom miał popierać (zob. załączona tabela), szczególnie w formie zawierania kontraktów badawczych, rozwój w krajach członkowskich badań nad fuzją termonuklearną, fizyką plazmy, biologią, ochroną środowiska i zdrowia ludzkiego (przed promieniowaniem nuklearnym). Dalszym ważnym zadaniem powierzonym Wspólnocie w ramach jej tzw. pośredniej działalności było m. in. organizowanie wymiany studentów, inżynierów i naukowców między uczelniami, placówkami badawczymi a przemysłem, a także interdyscyplinarne szkolenie naukowców i inżynierów.

Podjęcie przez Radę Ministerialną omówionych wyżej uchwał zamknęło formalnie wyjątkowo trudny okres historii Euratomu — okres długotrwałego, nie spotykanego w działalności innych ugrupowań integracyjnych kryzysu strukturalnego. Jakkolwiek wybuchł on na skutek występowania między członkami Wspólnoty poważnych różnic zdań w kwestii wspólnej polityki w zakresie atomistyki, kryzys wywarł nie tylko negatywny wpływ na funkcjonowanie Euratomu, ale zahamował także rozwój integracji zachodnioeuropejskiej w dziedzinie nauki i techniki. Stąd też znaczenie uchwał Rady z lutego i czerwca 1973 r. wyrażało się nie tylko w stworzeniu podstaw finansowych dla działalności Euratomu w latach 1973 - 1976. Uchwały te umożliwiły również realizację przez Komisję prac nad programem działania Wspólnot Europejskich, określającym środki wspólnej polityki badawczo-rozwojowej i termin ich uruchomienia³¹. Przewyciężenie kryzysu strukturalnego Euratomu pozwoliło zatem stworzyć nową szansę rozwoju zachodnioeuropejskiej integracji w zakresie nauki i techniki.

PIOTR KALKA

ZAMIERZENIA A REALIZACJA WSPÓLNEJ POLITYKI TRANSPORTOWEJ EWG W OKRESIE PRZEJŚCIOWYM

Konieczność transformacji transportu na terenie regionalnego ugrupowania gospodarczego, zwłaszcza gdy dąży ono do integracji, nie budzi wątpliwości. Powstające ugrupowania regionalne traktują to zagadnienie jako nieodzowne dla realizacji swego zbliżenia i szczególnego powiązania. Świadczą o tym m. in. umowy o współpracy, zawierające postanowienia dotyczące inwestycji transportowych o wspólnym znaczeniu i wielu wzajemnych ułatwień

³¹ Opracowanie takiego programu działania postanowiono na konferencji „na szczycie” szefów rządów i państw „rozszerzonej” EWG, w październiku 1972 r. („Bulletin der Europäischen Gemeinschaften” nr 10/1972, s. 21).